

ดนตรีเรียมมะมัวด : การเปลี่ยนผ่านจากดนตรีศักดิ์สิทธิ์สู่ดนตรีเชิงพาณิชย์

Reum Mamuad Music : The Transition from Sacred Music to Commercial Music

เดชภณ ทองเต็ม¹, พิทักษ์ มีดี², น้ำผึ้ง ทาคล่อง³, จีรนันท์ แก้วมา⁴Tachapon Tongterm¹, Pitak Medee², Nhumpung Thaklong³, Jeeranan Kaewma⁴คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ¹

Faculty of Liberal Arts and Science, Sisaket Rajabhat University

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 29 จังหวัดศรีสะเกษ²

Rajapranugroh 29 School, Sisaket Province

คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ³

Faculty of Education and Human Development, Sisaket Rajabhat University

วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา⁴

College of Innovation and Management, Songkhla Rajabhat University

E-mail: nhumpung.thaklong@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับดนตรีประกอบพิธีกรรมเรียมมะมัวดในพื้นที่ศรีสะเกษ และ 2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงอดีตจนถึงปัจจุบันของ การดนตรีประกอบพิธีกรรมเรียมมะมัวดในพื้นที่ศรีสะเกษ สำหรับการศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยมีพื้นที่การศึกษาเป็นหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร จำนวน 6 หมู่บ้าน มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มนักดนตรี จำนวน 6 วง 2) ผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลพิธีกรรมเรียมมะมัวด จำนวน 6 คน และ 3. ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีกรรมเรียมมะมัวด จำนวน 30 คน เมื่อดำเนินการเก็บข้อมูลครบถ้วนแล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและแก่นสาระ

ผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีความเชื่อว่าดนตรีประกอบเรียมมะมัวดมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในพิธีกรรมเรียมมะมัวด ซึ่งหากไม่มีเสียงดนตรีอาจจะทำให้มะมัวดไม่พอใจ และไม่ดลบันดาลตามสิ่งที่ร้องขอ
2. ปัจจุบันเยาวชนวัยรุ่นหันมาสนใจและเล่นดนตรีประกอบกิจกรรมเรียมมะมัวดมากขึ้น โดยการว่าจ้างวงดนตรีประกอบกิจกรรมเรียมมะมัวดไม่ได้มีความแตกต่างจากการจ้างวงดนตรีเพื่อจัดงานเลี้ยงหรือจัดงานมหรสพอื่น ๆ กล่าวคือ หากเจ้าภาพต้องการความยิ่งใหญ่ของการจัดงาน หรือต้องการวงดนตรีเรียมมะมัวดที่มีชื่อเสียง เจ้าภาพก็จำเป็นต้องใช้งบประมาณการว่าจ้างที่สูงซึ่งแตกต่างจากสมัยอดีต

คำสำคัญ: เรียมมะมัวด, การแพทย์พื้นบ้าน, ดนตรี, นักดนตรี, เยาวชน

ได้รับบทความ: 9 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 13 มีนาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 14 มีนาคม 2567

Received: February 9, 2024; Revised: March 13, 2024; Accepted: March 14, 2024

Abstract

The purpose of this research were: 1) to study beliefs about music during Reum Mamuad in the Sisaket Province and 2) study the changes from the past to the present regarding playing music during Reum Mamuad activity in Sisaket Province. This qualitative research collected the data through documentary study, in-depth interview, and participatory observation. The study area included 6 villages of Thai-Khmer ethnic groups. There were 3 groups of key informants: 1) 6 groups of musicians, 2) 6 people who take care of the Mamuad activity, and 3. 30 villagers who participate in the Mamuad activity. The data was analyzed with the content and theme analysis.

The research results found that:

1. Thai-Khmer ethnic group in the area of Sisaket province, it is believed that the music accompanying the in Reum Mamuad is sacred and is an extremely important element in the in Reum Mamuad ritual. If there is no music, it may make Mamuad dissatisfied. and did not inspire according to what was requested.

2. Nowadays, young people are increasingly interested in and playing music to accompany Ruam Mamoud activities. Hiring a musical band to perform Ruam Mamoud activities is not different from hiring one. A band to organize a party or other entertainment event, that is, if the host wants the grandeur of the event or wants the famous Ruam Mamoud music. Organizers also need to use a high hiring budget, which is different from the past.

Keywords: Reum Mamuad, Folk medicine, Music, Musician, Youth

1. บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ถือเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญของประเทศไทย ด้วยเป็นดินแดนที่มีการสั่งสมวัฒนธรรมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีอาณาบริเวณที่ถือได้ว่ามีความหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรม ประเพณี และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของประชาชนในพื้นที่ (อุทิศ ทาหอม และสุนันท์ เสนารัตน์, 2561: 15) โดยชาวไทยเชื้อสายเขมร หรือกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในภาคอีสานที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม สำหรับในประเทศไทยมักพบประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศ กล่าวคือ กระจายอยู่ในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ มีบ้างเล็กน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สระแก้ว ปราจีนบุรี จันทบุรี สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา ราชบุรี และเพชรบุรี (ศิริกมล สายสร้อย, 2551: 22)

ซึ่งความเชื่อหนึ่งที่โดดเด่นของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ การนับถือ “ผีบรรพบุรุษ” หรือที่เรียกว่า “โพนตา” อันหมายถึง ผีปู่ย่าตายาย และบุพการี ที่เสียชีวิตไปแล้ว พบว่าปัจจุบันประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ยังคงนับถือและถือปฏิบัติ เกี่ยวกับความเชื่อนี้ในวิถีชีวิตประจำวัน (คุณวัฒน์ ดวงมณี และคณะ, 2561: 114-117) โดยกิจกรรมประเภทหนึ่งที่สามารถสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับการเคารพนับถือผีบรรพบุรุษของ ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ได้เป็นอย่างดี คือ การจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วด โดยประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ส่วนใหญ่มักมีความเชื่อว่า การเจ็บไข้ได้ป่วยของบุคคล เป็นผลมาจากการกระทำของผีบรรพบุรุษหรือสิ่งศักดิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเหตุที่ผีมา กระทำนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายสาเหตุ อาทิ มีการประพฤติผิดขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม ทำผิดศีลธรรม หรือล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ที่ชุมชนนับถือ เป็นต้น (เชิดศักดิ์ ฉายถวิล, 2550: 68-69)

จังหวัดศรีสะเกษ ถือเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ สำหรับ กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมากเป็นลำดับที่สองรองจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรนี้มีภาษา วัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และมีลักษณะเฉพาะ หลายอย่าง เช่น ประเพณีแซนโพนตา (ไหว้บรรพบุรุษ) ปังออกเปรี๊ยะแค (ไหว้พระจันทร์) เลงตรด หรือเล่นตรด แซนการ์ จเรียง และเรือมมะมั่วด เป็นต้น (วาสนา แก้วหล้า, 2553: 3-4) โดยเรือม มะมั่วด มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ชุมชนและสำเนียงของประชาชนในท้องถิ่น นั้น ๆ อาทิ มะมั่วด มอม่ั่วด แม่่มด ปัญโงลมะมั่วด โงลมะมั่วด แกลมอ แกลออ เป็นต้น เรือมมะมั่วดถือเป็นพิธีกรรมที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน บรรพบุรุษของชาว ไทยเชื้อสายเขมรได้ใช้ภูมิปัญญาดังกล่าวเพื่อการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับทั้งตนเอง คนในสังคม และลูกหลานของตนมารุ่นต่อรุ่น (น้ำผึ้ง ท่าคล่อง, 2564: 60-61; พระครูปลัด เสกสรร อธิปัญโญ และคณะ, 2564: 84-85) หรืออาจเรียกได้ว่า เรือมมะมั่วดเป็นรูปแบบภูมิ ปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน (folk medicine) รูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ซึ่งปัจจุบันพบการจัด พิธีกรรมเรือมมะมั่วดในแถบอำเภอภูสิงห์ ขุขันธ์ ขุนหาญ ไพรบึง และกันทรลักษณ์ ของพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษ (เชิดศักดิ์ ฉายถวิล, 2563: 64; พิมวลี ดีสม และสวภา เวชสุรักษ์, 2563: 41) ในการจัดพิธีแต่ละครั้งต้องมีการจัดเตรียมองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ให้ครบถ้วน โดยหนึ่งใน องค์ประกอบที่สำคัญและมีผลต่อความสำเร็จในพิธีเรือมมะมั่วดคือ ดนตรี ซึ่งนิยมมาบรรเลง ประกอบพิธีเรือมมะมั่วด (วรวิทย์ วราสินธุ์ และเสาวภา พรศิริพงษ์, 2555: 79) จากการศึกษา งานวิจัยที่ผ่านมาคณะผู้วิจัยพบว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมเรือมมะมั่วดส่วนใหญ่ เน้นศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชุมชนกับระบบความเชื่อ (เตชภณ ทองเติม และคณะ, 2566: 193-194; พระปลัดวีระชนม์ เขมวีโร และคณะ, 2560: 123; พระปลัดเสกสรร อธิปัญโญ และคณะ, 2564: 75) ขั้นตอนการปฏิบัติพิธีกรรม (ธีรภรณ์ นันทอง, 2551: ก; เชิดศักดิ์ ฉายถวิล, 2563: 64) และมีการศึกษาระบบดนตรีและวิเคราะห์ท่าทางของการรำรำบ้างเล็กน้อย (สุภณี ช่วยบุญชู และนงนุช สุนทรณผล, 2559: 43-47; กิริติ เปาริสาร, 2560: 555; 2561: 41;

พิมวลี ดีสม และสวภา เวชสุรักษ์, 2563: 41) แต่ยังไม่มีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันของการเล่นดนตรีประกอบพิธีกรรมเรอम्मะมั่วดในฐานะเป็นเครื่องมือสนับสนุนการของชุมชนมาก่อน

จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะดำเนินการวิจัยเรื่อง “ดนตรีเรอम्मะมั่วด : การเปลี่ยนผ่านจากดนตรีศักดิ์สิทธิ์สู่ดนตรีเชิงพาณิชย์” ทั้งนี้เพื่อมุ่งศึกษาความเชื่อและการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันของการเล่นดนตรีประกอบพิธีกรรมเรอम्मะมั่วดในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งคณะผู้วิจัยคาดว่าหากงานวิจัยนี้แล้วเสร็จจะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทนี้ให้คงอยู่ การปรับเปลี่ยนรูปแบบดนตรีเรอम्मะมั่วดให้เข้ากับสังคมในยุคสมัยปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับดนตรีประกอบพิธีกรรม เรอम्मะมั่วดในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงอดีตจนถึงปัจจุบันของการดนตรีประกอบพิธีกรรมเรอम्मะมั่วดในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยภาคสนามที่เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยงานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จาก คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เลขที่โครงการวิจัย 001/2564 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การวิจัยเชิงเอกสาร เป็นการศึกษาเอกสารทุติยภูมิเกี่ยวกับการจัดพิธีกรรมเรอम्मะมั่วดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ซึ่งคณะผู้วิจัยได้อาศัยข้อมูลทุติยภูมิดังกล่าวมาช่วยเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยภาคสนาม การสร้างเครื่องมือการวิจัย และการอภิปรายผลของการวิจัยที่ได้รับจากภาคสนาม

2) การวิจัยภาคสนาม เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่สนใจด้วยการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิผ่านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) ซึ่งเกิดจากการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง (purposive selection) โดยการวิจัยเชิงเอกสารสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในพิธีกรรมเรอम्मะมั่วดทั้งทางตรงและทางอ้อม การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มนักดนตรีจำนวน 6 วง 2) ผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลพิธีกรรมเรอम्मะมั่วด จำนวน 6 คน และ 3) ชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีกรรมเรอम्मะมั่วด จำนวน 30 คน ทั้งนี้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการ

ป้องกันความเสี่ยงและผลกระทบเชิงลบต่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คณะผู้วิจัยจึงดำเนินการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

การเลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive selection) จากหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในจังหวัดศรีสะเกษที่มีหลักฐานการก่อตั้งหมู่บ้านมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี และตลอดระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา (ในช่วง พ.ศ. 2553 - 2563) มีการจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วดในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี จำนวน 6 หมู่บ้าน คือ บ้านกระแซงเมืองใหม่ (อำเภอกันทรลักษ์) บ้านหนองปิงปอง (อำเภอ ขุขันธ์) บ้านโนนสูง (อำเภอขุนหาญ) บ้านประเสริฐพัฒนา (อำเภอภูสิงห์) บ้านศรีแก้ว (อำเภอศรีรัตนะ) และบ้านเมืองน้อย (อำเภอห้วยทับทัน) ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม 2564 - กันยายน 2564

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ร่วมกับวิธีการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) โดยวิเคราะห์ไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลและนำประเด็นที่ได้จากการตีความไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้แน่ใจว่า คณะผู้วิจัยไม่ได้ตีความผิดไปจากความเป็นจริงที่ปรากฏจากข้อมูล และสร้างข้อสรุปนำเสนอรายงานการวิจัยโดยใช้ข้อสรุปดังกล่าวและรูปภาพประกอบ

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ความเชื่อเกี่ยวกับดนตรีประกอบพิธีกรรมเรือมมะมั่วดในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

วงดนตรีประกอบการจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วด ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วด โดยจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ของคณะผู้วิจัย พบว่า ร้อยเปอร์เซ็นต์ของการจัดกิจกรรมเรือมมะมั่วดจำเป็นที่จะต้องมียวงดนตรีประกอบการจัดพิธีกรรมทุกครั้ง กล่าวคือ วงดนตรีถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ในการจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วด ซึ่งในด้านความเชื่อของการมียวงดนตรีประกอบพิธีกรรมเรือมมะมั่วดนั้น ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในจังหวัดศรีสะเกษไม่ได้มองแค่ว่าเป็นการให้จังหวะกับผู้รำเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเท่านั้น แต่เสียงดนตรีประกอบพิธีกรรมเรือมมะมั่วดถือเป็นเสียงที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเสียงที่แสดงความเคารพต่อมะมั่วดและใช้เพื่ออัญเชิญมะมั่วดที่ตนเองนับถือให้มาเข้าร่วมพิธีกรรมที่จัดขึ้น โดยการบรรเลงเพลงของวงดนตรีมะมั่วดนั้นมีทั้งช่วงที่มีบทร้องแบบช้า บทร้องแบบเร็ว บางช่วงมีเฉพาะการเล่นดนตรี ไม่มีบทร้อง โดยมีทั้งช่วงดนตรีที่มีจังหวะช้า อาทิ ช่วงเริ่มพิธีกรรม ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานเกิดสมาธิ (ช่วงอัญเชิญมะมั่วด) และจังหวะเร็ว (ช่วงที่มะมั่วดเข้าร่างทรงแล้ว) ซึ่งความเชื่อที่มีต่อมะมั่วดและวงดนตรีประกอบพิธีกรรมเรือมมะมั่วดนี้ ยังส่งผลต่อการเลือกและการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรมเรือมมะมั่วดด้วย

4.2 การเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบันของการเล่นดนตรีประกอบพิธีกรรมเรือมมะมวดในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

1. บทบาทหน้าที่ “ดนตรีศักดิ์สิทธิ์” สู่ “ดนตรีเชิงพาณิชย์”

ในประเด็นการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน คณะผู้วิจัยพบว่า ในสมัยอดีตวงดนตรีเรือมมะมวดหรือในบางท้องถิ่นนิยมเรียกว่า “วงเจรียง” นั้น ถือเป็นวงดนตรีที่มีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดพิธีกรรมเรือมมะมวด โดยการบรรเลงดนตรีประกอบกิจกรรมจะต้องมีความสอดคล้องกับลักษณะประเพณีนิยมที่มีการยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต เพราะถ้าหากมีบรรเลงผิดกรอบความเชื่อ จะทำให้พิธีกรรมนั้นหมดความศักดิ์สิทธิ์ หรือทำให้พิธีกรรมหยุดชะงักได้ กล่าวคือ ชาวบ้านมักมีความเชื่อว่า เพลงที่มะมวดไม่ชอบมะมวดก็จะไม่เข้าสิ่งร่างทรง (รูปมะมวด) นั่นเอง ดังนั้น การบรรเลงดนตรีในพิธีกรรมเรือมมะมวดจึงจำเป็นที่จะต้องมีการบรรเลงเป็นขั้นตอน นักดนตรีที่เก่งจะต้องมีความเชี่ยวชาญทั้งด้านทักษะดนตรีและขั้นตอนการปฏิบัติพิธีกรรมเรือมมะมวดเป็นอย่างดี ซึ่งนักดนตรีมักดำเนินงานร่วมกับพ่อครูหรือแม่ครูมะมวด กล่าวคือ หากเพลงที่นักดนตรีเล่นนั้น มะมวดไม่ชอบ พ่อครูหรือแม่ครูจะรู้ได้ด้วยญาณของตนเองและจะสั่งให้นักดนตรีเปลี่ยนจังหวะการเล่นได้จากการสังเกตของคณะผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูลครั้งนี้พบว่า วงดนตรีประกอบพิธีกรรมเรือมมะมวด มีจำนวนสมาชิกน้อยที่สุด 3 คน (ดังภาพที่ 1) และมีมากที่สุด 7 คน สำหรับเครื่องดนตรีหลักที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมเรือมมะมวดมักประกอบด้วย กลองโทน ขอ ปี่ กรับ และฆ้อง ส่วนเครื่องดนตรีอื่น ๆ ที่พอจะพบได้บ้าง เช่น ฉิ่ง ฉาบ และแคน ซึ่งแคนถือเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว แต่จากที่คณะผู้วิจัยได้กล่าวมาในตอนต้นแล้วว่า ปัจจุบันเกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของประชาชนเพื่อการประกอบอาชีพ การแต่งงาน หรือสาเหตุอื่น ๆ ทำให้ชุมชนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษเป็นชุมชนแบบพหุวัฒนธรรม เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของคนกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย รวมทั้งเครื่องดนตรีประกอบในวงดนตรีเรือมมะมวดในปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยนั่นเอง อย่างไรก็ตามในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยพบว่าบางพื้นที่ในการศึกษามีข้อห้ามใช้แคนประกอบในวงดนตรีโดยเด็ดขาด โดยมีความเชื่อว่าถ้ามีแคนในวงดนตรี มะมวดจะไม่เข้าสู่ร่างทรง (รูปมะมวด) แต่บางพื้นที่ก็ไม่ได้มีข้อห้ามดังกล่าวนี้

ภาพที่ 1 วงดนตรีเรือมมะมวดที่มีนักดนตรี จำนวน 3 คน
(ที่มา: คณะผู้วิจัย)

สำหรับประเด็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ “ดนตรีศักดิ์สิทธิ์” สู่ “ดนตรีเชิงพาณิชย์” ที่จะกล่าวถึงนั้นพบว่า ในสมัยอดีตอาจไม่สามารถกล่าวได้ว่ามีวงดนตรีมะมั่วดในชุมชนดังเช่นในยุคปัจจุบันมากนัก จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า นักดนตรีส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ไม่ได้มีการรวมกลุ่มกันเป็นวงดนตรีโดยเฉพาะ กล่าวคือ การเล่นดนตรีได้นั้นเป็นความสามารถเฉพาะตัวที่มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษ หรือการเรียนรู้ด้วยความชอบส่วนบุคคล อาทิ บางคนมีความสามารถเป่าแคน บางคนมีความสามารถในการเป่าปี่หรือเล่นซอ เป็นต้น ดังนั้นการจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วดในสมัยอดีตจึงใช้วิธีการบอกกล่าวและขอความอนุเคราะห์บุคคลที่มีความสามารถทางดนตรีนั้น ๆ เป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้นักดนตรีมาร่วมเล่นกันเฉพาะกิจ โดยอาจจะมียกคนตรีหลักที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเรือมมะมั่วดร่วมอยู่ด้วย ส่วนค่าตอบแทนมักจะเป็นการจัดเลี้ยงข้าวปลาอาหารและเครื่องดื่มตลอดการจัดพิธีกรรม (สมัยอดีตนิยมหมักเหล้าสาโทเพื่อใช้ในพิธีกรรมเรือมมะมั่วด) รวมถึงให้ของฝากเล็ก ๆ น้อย ๆ ภายหลังจากการจัดพิธีกรรมเสร็จสิ้นในวันถัดไป อาทิ ข้าวหนึ่ง อาหาร เนื้อสด ผลไม้ตามฤดูกาล เป็นต้น สำหรับสินน้ำใจที่เป็นค่าตอบแทนก็จะมีบ้างเล็กน้อยเพื่อเป็นค่าน้ำมันรถหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามฐานะทางเศรษฐกิจของเจ้าภาพที่จัดงาน ส่วนในปัจจุบันคณะผู้วิจัยพบว่า วงดนตรีในพิธีกรรมเรือมมะมั่วดนั้นมีหลากหลายวง ทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ผู้จัดงานสามารถว่าจ้างข้ามเขตพื้นที่ได้ จากการเก็บข้อมูลครั้งนี้พบค่าจ้างวงดนตรีมะมั่วดที่น้อยที่สุด คือ 3,500 บาท และมากที่สุด คือ 8,000 บาท อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ข้อมูลว่า วงดนตรีบางวงนั้นอาจมีค่าจ้างสูงถึงหลักหมื่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของวงดนตรี ชื่อเสียงของผู้ขับร้อง และระยะทางในการเดินทางเพื่อมาร่วมงาน เป็นต้น หากกล่าวถึงประเด็นนี้คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า การจ้างวงดนตรีเรือมมะมั่วดในสมัยปัจจุบันไม่ได้แตกต่างจากการว่าจ้างวงดนตรีประกอบในงานมหรสพทั่ว ๆ ไปเท่าใดนัก หากเจ้าภาพมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีและต้องการให้การจัดงานเรือมมะมั่วดที่ตนเป็นเจ้าภาพมีความยิ่งใหญ่ มักจะว่าจ้างวงดนตรีเรือมมะมั่วดที่มีชื่อเสียงและมีขนาดวงที่ใหญ่ได้นั่นเอง โดยในปัจจุบันไม่พบวัฒนธรรมการขอความอนุเคราะห์ดังเช่นในอดีตอีกแล้ว การจัดหาวงดนตรีจะต้องมี “ค่าจ้าง” เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ปัจจุบันมีอาชีพ “นักดนตรีเรือมมะมั่วด” เกิดขึ้น จากการสัมภาษณ์นักดนตรีมะมั่วดส่วนใหญ่ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า ชอบเล่นดนตรีและเห็นว่าอาชีพนี้สามารถใช้เป็นอาชีพที่เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่งานอื่น ๆ ค่อนข้างจะหาได้ยาก แต่การจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วดยังคงมีการจัดงานอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามนักดนตรีทุกคนต่างรู้ดีว่าพิธีกรรมเรือมมะมั่วดไม่ได้นิยมจัดตลอดทั้งปี จะมีเป็นช่วงฤดูกาลที่นิยมเท่านั้น ดังนั้นพวกเขาจำเป็นต้องมีอาชีพส่วนตัวอื่น ๆ ร่วมด้วย ส่วนประเด็นที่ว่าอาชีพนี้มีความเป็น “เชิงพาณิชย์” มากน้อยเพียงใดนั้น ผู้วิจัยพบว่า ในบางงานมีการว่าจ้างวงดนตรีเรือมมะมั่วดแบบจองข้ามเดือน บางงานยอมจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วดในช่วงกลางวันหรือไม่อาศัยฤกษ์ยาม แต่อาศัยคิวที่ว่างของวงดนตรีมะมั่วดเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อจะให้ตนเองสามารถจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วดได้ตามที่ตนปรารถนาไว้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง ซึ่งนอกจากการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบบการว่าจ้างวงดนตรีแล้ว ใน

บางพื้นที่คณะผู้วิจัยพบว่า ได้มีการประยุกต์ใช้เครื่องดนตรีสมัยใหม่ อาทิ กลองชุด กีตาร์ไฟฟ้า เข้ามาร่วมในพิธีกรรมเรือมมะมั่วด้วย (ดังภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 วงดนตรีเรือมมะมั่วที่มีการใช้ดนตรีร่วมสมัยเข้ามาประยุกต์
(ที่มา: คณะผู้วิจัย)

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยพบว่า บางพื้นที่ได้ใช้การเปิดเพลงแดนซ์ร่วมสมัยผ่านชุดลำโพงขนาดใหญ่ (ดังภาพที่ 3) ภายใต้ความเชื่อที่ว่า มะมั่วที่เป็นวัยรุ่น (ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว) มีความชอบดนตรีสมัยใหม่มากกว่าดนตรีที่เล่นกันในสมัยอดีต ดังนั้น ถ้าหากวงดนตรีสามารถเล่นเพลงหรือจังหวะที่มีวัยรุ่นชอบได้ มะมั่ววัยรุ่นก็จะมาเข้าสังสรรค์และร่วมพิธีกรรมเรือมมะมั่วที่จัดขึ้นอย่างสนุกสนานและเป็นที่พึงพอใจ โดยในพื้นที่วิจัยที่คณะผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตนั้น หากมีการบูรณาการดนตรีร่วมสมัยมักจะเห็นท่าทางการเต้นของรูปมะมั่วแบบร่วมสมัยที่คุ้นเคยและพบเห็นในตามผับหรือบาร์ ต่าง ๆ มากกว่าที่จะเรียกว่าการรำรำดังเช่นในอดีต ส่วนชุดอุปกรณ์ขยายเสียงนั้นพบว่า เกือบทุกวงดนตรีเรือมมะมั่วจะมีชุดเครื่องขยายเสียงขนาดใหญ่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมงานได้ยินอย่างชัดเจน

ภาพที่ 3 เครื่องขยายเสียงของวงดนตรีเรือมมะมั่ว ในเขตอำเภอบึงสามพัน
(ที่มา: คณะผู้วิจัย)

2. การเปลี่ยนผ่านจาก “นักดนตรีสูงอายุ” สู่ “นักดนตรีเยาวชน”

จากที่คณะผู้วิจัยได้กล่าวถึง รูปแบบของการเปลี่ยนผ่านจากดนตรีศักดิ์สิทธิ์สู่รูปแบบดนตรีเชิงพาณิชย์ ที่เกิดขึ้นในการจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-เขมร

ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบันไปแล้วนั้น อีกหนึ่งการเปลี่ยนผ่านที่มักพบเห็นได้ในวงดนตรี เรือมมะมั่วดก็คือ การเปลี่ยนผ่านจาก “นักดนตรีสูงอายุ” สู่ “นักดนตรีเยาวชน” (ดังภาพที่ 4)

กล่าวคือ ในสมัยอดีตด้วยแรงงานส่วนใหญ่จำเป็นต้องทำไร่ ทำนา หรือ ประกอบอาชีพอื่น ๆ ทำให้อาชีพการเป็นนักดนตรีเรือมมะมั่วดไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนัก โดยนักดนตรีส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มวัยสูงอายุ ที่ถือเป็นวัยที่ว่างจากการประกอบอาชีพแล้ว และ เล่นดนตรีเพื่อเป็นรายได้เสริมเท่านั้น แต่ด้วยปัจจุบันการเป็นนักดนตรีเรือมมะมั่วด ถือเป็นอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้อาชีพหนึ่งและถือเป็นอาชีพที่สามารถทำงานในชุมชนของตนเองได้ จึงทำให้มีบุคคลที่ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นหันมาประกอบอาชีพนักดนตรีเรือมมะมั่วดมากขึ้น (จากการสัมภาษณ์นักดนตรีส่วนใหญ่ไม่ได้จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) จากการสอบถามผู้ร่วมรำที่มีประสบการณ์การเป็นมะมั่วดมากกว่า 10 ปี มักจะได้ยินคำตอบที่ไปในทิศทางเดียวกันว่า ปัจจุบันนักดนตรีส่วนใหญ่เป็นวัยเด็กและ วัยรุ่นมากขึ้น ซึ่งไม่เหมือนกับสมัยอดีตที่จะมีเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นที่นิยมเล่นในวงดนตรีเรือมมะมั่วด ส่วนสาเหตุของการเข้ามาเป็นนักดนตรีเรือมมะมั่วดของกลุ่มนักดนตรีวัยรุ่นนั้น จากการศึกษาค้นคว้าให้เหตุผลไปในทิศทางเดียวกันคือ เป็นอาชีพที่สุจริตและเป็นอาชีพที่มี รายได้ดี กล่าวคือ ในบางเดือนที่มีงานชุก วงดนตรีมะมั่วดได้ออกร่วมเล่นในพิธีกรรมเรือมมะมั่วดแทบจะทุก ๆ วัน อีกประเด็นคือ ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 การไปทำงานต่างพื้นที่กระทำได้น้อยลง ทำให้เลือกที่จะเข้าสู่วงการวงดนตรีเรือมมะมั่วดนั่นเอง

ภาพที่ 4 ตัวอย่างนักดนตรีเรือมมะมั่วดวัยรุ่น
(ที่มา: คณะผู้วิจัย)

นอกจากการเข้าสู่วงการวงดนตรีเรือมมะมั่วดเพื่อรายได้ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วนั้น ปัจจุบันยังพบว่า บางโรงเรียนในพื้นที่วิจัยยังได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้น โดยมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน (สอนดนตรีเรือมมะมั่วด) และในบางครั้งครูผู้สอนก็ฝึกให้เด็กนักเรียนได้ออกแสดงตามงานเรือมมะมั่วดจริงด้วย (ดังภาพที่ 5) อย่างไรก็ตามแม้เด็กและเยาวชนในพื้นที่จะสนใจในดนตรีเรือมมะมั่วดมากขึ้น แต่ด้วยพิธีกรรมเรือมมะมั่วดที่จำเป็นต้องมีลำดับขั้นตอนการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เข้มงวด นักดนตรีสูงอายุก็ยังคงรับบทบาทหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และคอยควบคุมวงดนตรีประกอบเรือมมะมั่วดอยู่ โดยตลอดช่วงระยะเวลาของการวิจัยคณะผู้วิจัยยังไม่พบวงดนตรีเรือมมะมั่วดใดที่มีเฉพาะเด็กและเยาวชนทั้งวง

ภาพที่ 5 ตัวอย่างนักดนตรีเรือมมะมั่วดวัยเรียน
(ที่มา: คณะผู้วิจัย)

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาทางดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเรือมมะมั่วดที่พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีความเชื่อว่าดนตรีประกอบเรือมมะมั่วดมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในพิธีกรรมเรือมมะมั่วด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเรือมมะมั่วดเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อในวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาของคนในอดีตที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันโดยมีพิธีกรรมมาเกี่ยวข้อง และในพิธีกรรมนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการบูชาครู การรักษาผู้ป่วย และเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังที่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (2562: 37) ได้รายงานไว้ว่า เรือมมะมั่วด หมายถึง พิธีกรรมการรักษาผู้ป่วยโดยการ ทรงเจ้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายเขมรในแถบจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ ที่ยอมรับและปฏิบัติต่อเนื่องกันมา สำหรับพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเชื้อสายเขมร มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรือมมะมั่วด คือ เรื่องการบูชาครู การรักษาผู้ป่วย และการเสี่ยงทาย สอดคล้องกับการศึกษาของ พระมหาวิระ สุขแสง (2550: 11-12) ที่พบว่ารูปแบบพิธีกรรมของเรือมมะมั่วดเกี่ยวข้องกับการเข้าทรงเพื่อรักษาคนป่วยตามความเชื่อของชาวไทยเขมร อีกทั้งเป็นการเข้าทรงเพื่อรักษาคนป่วยและบูชาครูกำเนิดของตนเองตามความเชื่อของชาวไทยภูยกูย ในการจัดเรือมมะมั่วดมีองค์ประกอบของพิธีกรรม 5 อย่างโดยมีดนตรี เป็น 1 ใน 5 องค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ และผลการศึกษาของ เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2555: ก) ที่พบว่า พิธีเรือมมะมั่วดยังมีความสำคัญต่อวิถีการบำบัดรักษาโรคตามคติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร และเสียงดนตรีถือเป็นองค์ประกอบสำคัญเพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างแม่ครู ผู้ป่วย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เรียกว่า ขอรักษาหรือครูกำเนิด เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะมั่วดสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบรรเลงทำนอง (Melody) และกลุ่มควบคุมจังหวะ (Rhythm) บทเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะมั่วด แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ เพลงไหว้ครู เพลงอัญเชิญครู และเพลงประกอบการรำรำ หรือ เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2563: 64) ยังได้สรุปว่า พิธีกรรมรำแม่มดหรือเรือมมะมั่วด เป็นการประกอบพิธีกรรมเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรมีอัตลักษณ์ที่สำคัญคือ เป็นพิธีกรรมบำบัดโรคที่เกี่ยวข้องกับอาการป่วยที่เชื่อมโยงกับระบบความเชื่อ เรื่องผีบรรพบุรุษ และมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมดนตรีที่ถือว่าเป็นองค์ประกอบ

สำคัญของการประกอบพิธีกรรม รวมทั้ง Nikolsky & Benítez-Burraco (2023: 23) มองว่า สังคม วัฒนธรรม ความรู้ความเข้าใจ ดนตรีวิทยานั้นเชื่อมโยงกับวิวัฒนาการของเครือญาติและถูกจัดวางไว้ในไทม์ไลน์ของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน เช่นเดียวกับพิธีกรรมรำแม่มดเป็นการประกอบพิธีกรรมเฉพาะ

ในประเด็นการเปลี่ยนผ่านบทบาทหน้าที่จากดนตรีศักดิ์สิทธิ์สู่ดนตรีเชิงพาณิชย์ และการเปลี่ยนผ่านกลุ่มนักดนตรีจากอดีตที่เคยเป็นกลุ่มผู้สูงอายุกลับเปลี่ยนเป็นกลุ่มนักดนตรีเยาวชนมากขึ้นนั้น จากผลการศึกษาที่พบว่า ในการจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วด 1 ครั้ง เจ้าภาพจะมีราคาจ้างวงดนตรี ในราคาตั้งแต่ 3,500-8,000 บาท หรืออาจสูงถึงหลักหมื่นบาท ซึ่งราคาจะขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของวงดนตรี (ในบางตำบล มีวงดนตรีหลายวง) ความสนิทสนมของเจ้าภาพกับนักดนตรี ระยะทางจากบ้านพักของนักดนตรีถึงบ้านเจ้าภาพที่จัดกิจกรรม (บางครั้งวงดนตรีต้องเดินทางไปเล่นดนตรีในอำเภอหรือจังหวัดใกล้เคียง) จำนวนนักดนตรีและเครื่องดนตรีที่เจ้าภาพต้องการ (ความยิ่งใหญ่ของงานที่เจ้าภาพต้องการ) เป็นต้น ในช่วงที่ชาวบ้านนิยมจัดพิธีกรรมนั้น (เดือน 3) วงดนตรีมะมั่วดบางวงมีคิวงานเกือบทุกวัน บางวันมีคิวงานถึง 2 งาน พร้อมกัน (กลางวัน 1 งาน และกลางคืน 1 งาน) เมื่อเทียบกับอดีตนั้น วันและเวลาในการจัดพิธีกรรมเรือมมะมั่วดจะขึ้นกับพ่อครูหรือแม่ครู ที่ดูแลการจัดพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ปัจจุบันพบว่า วันและเวลาในการจัดพิธีกรรมบางครั้งต้องอิงกับความสะดวกของวงดนตรี มะมั่วดเป็นหลัก กล่าวคือ วงดนตรีมะมั่วดมีคิวสะดวกวันไหนหรือช่วงไหน ชาวบ้านมักจะนิยมจัดพิธีกรรมให้สอดคล้องกับช่วงที่วงดนตรีที่ตนเองต้องการว่าง เพื่อความสะดวกเป็นหลักนั่นเอง และจากผลการศึกษาที่พบว่า ปัจจุบันนักดนตรีส่วนใหญ่เป็นวัยเด็กและวัยรุ่นมากขึ้น ต่างจากสมัยอดีตที่มีเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นที่นิยมเล่นในวงดนตรีเรือมมะมั่วด โดยพบเหตุผล การเลือกเข้าสู่วงดนตรีเรือมมะมั่วดของนักดนตรีเยาวชนวัยรุ่นที่ไปในทิศทางเดียวกันคือ เป็นอาชีพที่สุจริตและเป็นอาชีพที่มีรายได้ดี หรืองานของ Khairutdinova (2015: 383) ที่มีการศึกษาในด้านจัดฝึกอบรมเฉพาะ หรือการแสดงพิธีกรรมพื้นบ้านของนักศึกษา สิ่งนี้สามารถนำมาต่อยอดใช้ประโยชน์ต่อการเป็นนักดนตรีของนักศึกษาในอนาคตได้ เช่นเดียวกับงานของ Jones et al. (2004: 89) ที่มองว่าดนตรี หรือดนตรีบำบัดควรมีการเปิดสอนในโรงเรียนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ แต่ผลการศึกษาไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2555: ก) ที่ได้ศึกษาพิธีกรรมเรือมมะมั่วดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ในพื้นที่ 3 จังหวัดของไทย คือ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์ แล้วพบว่า นักดนตรีส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และยังขาดผู้สืบทอดที่เข้าใจต่อขนบธรรมเนียมการปฏิบัติอย่างถูกต้อง โดยสาเหตุที่ทำให้ผลการวิจัยไม่สอดคล้องกับงานวิจัยดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยคาดว่าอาจเนื่องมาจากระยะเวลาที่ศึกษาห่างกันเกือบ 10 ปี อีกทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่ทำให้ประชาชนทุกคนทุกพื้นที่ ต่างต้องดิ้นรนหารายได้เพื่อยังชีพ ดังนั้นจึงมีกลุ่มเยาวชนและวัยรุ่นหันมาร่วมพิธีกรรมเรือมมะมั่วดทั้งเป็นผู้รำและนักดนตรีมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องด้วยถือเป็นอาชีพหนึ่งที่ก่อให้เกิดรายได้เสริมก็เป็นได้

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. ควรมีการส่งเสริมการเล่นดนตรีมะมืวดในกลุ่มเด็กในโรงเรียนทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางหารายได้ให้กับเด็กและเยาวชนในชนบทอีกรูปแบบหนึ่ง

2. ควรมีการส่งเสริมหรือจัดกิจกรรมประเภทอนุรักษ์พิธีกรรมเรือมมะมืวดในจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งที่เพื่อให้กลุ่มเด็กและเยาวชนได้ตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของรากเหง้าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นของตนเอง

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ ส่วนใหญ่คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเฉพาะบุคคลที่สื่อสารภาษาไทยได้ แต่ในสภาพพื้นที่จริงพบว่า มีประชาชนหลายกลุ่มที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ดังนั้น หากผู้วิจัยหรือทีมวิจัยที่สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกในกลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้ น่าจะเกิดประโยชน์ทางวิชาการ และทำให้เห็นความเชื่อมโยงของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเรือมมะมืวดเพิ่มมากขึ้น

2. ในการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินงานวิจัย ดังนั้นหากผู้วิจัยได้รับการยอมรับเสมือนเป็นลูกหลานของคนในชุมชน ยิ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากขึ้น ซึ่งการรู้จักกับคนในชุมชน เช่น มีนักศึกษา หรือเพื่อนในชุมชน จะช่วยให้การดำเนินงานวิจัยประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การได้รับคำแนะนำจากพ่อครูหรือแม่ครู หรือผู้นำชุมชน จะได้รับการตอบรับในการช่วยเหลือในด้านการเก็บข้อมูลที่ดีเช่นเดียวกัน ดังนั้นหากมีการดำเนินการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรจะทำให้ความสำคัญในประเด็นนี้เพิ่มเติม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

1. ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษยังคงมีความเชื่อว่าดนตรีประกอบเรือมมะมืวดมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในพิธีกรรมเรือมมะมืวด

2. การเปลี่ยนผ่านที่แตกต่างจากสมัยอดีตคือ ปัจจุบันเยาวชนวัยรุ่นหันมาสนใจและเล่นดนตรีประกอบพิธีกรรมเรือมมะมืวดมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในสมัยอดีต และการว่าจ้างวงดนตรีประกอบพิธีกรรมเรือมมะมืวดไม่ได้มีความแตกต่างจากการจ้างวงดนตรีเพื่อจัดงานเลี้ยงหรือจัดงานมหรสพอื่น ๆ กล่าวคือ หากเจ้าภาพต้องการความยิ่งใหญ่ของการจัดงานหรือต้องการวงดนตรีเรือมมะมืวดที่มีชื่อเสียง โด่งดัง เจ้าภาพจำเป็นที่จะต้องใช้งบประมาณในการว่าจ้างที่สูงซึ่งแตกต่างจากสมัยอดีตที่เป็นการให้ของฝากและสินน้ำใจ เล็ก ๆ น้อย ๆ ตามที่สามารถจะจัดให้ได้เท่านั้น โดยถือเป็นการมาร่วมช่วยเหลือเจ้าภาพเป็นหลัก ซึ่งสามารถสรุปได้ดังแผนภูมิที่ 1

ดนตรีในพิธีกรรมเรือบมมะมวดในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ	
อดีต	ปัจจุบัน
- ดนตรีประกอบเรือบมมะมวดมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในพิธีกรรมเรือบมมะมวด - นักดนตรีส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ - นักดนตรีเป็นคนในชุมชน ไม่ได้รวมกลุ่มรับงานโดยเฉพาะ เน้นการรวมตัวกันเฉพาะกิจเพื่อมาร่วมช่วยงานเจ้าภาพเป็นหลัก (ไม่ได้กำหนดค่าจ้าง) - การจัดงานพิธีกรรมใช้ฤกษ์ยาม ยึดตามคำแนะนำของ พ่อครู/แม่ครู เป็นหลัก - การจัดงานส่วนใหญ่เป็นช่วงกลางคืน กล่าวคือ ช่วงเสร็จกิจธุระในชีวิตประจำวันของแต่ละครัวเรือน	- ดนตรีประกอบเรือบมมะมวดยังคงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นต้องมีในพิธีกรรมเรือบมมะมวด - มีนักดนตรีเด็กและเยาวชนมากขึ้น - นักดนตรีมีการรวมกลุ่ม รับงานทั่วไป และมีหลากหลายของราคา (คิดตามความโด่งดังของวงดนตรีมะมวดและระยะทางถึงบ้านเจ้าภาพเป็นหลัก) - นักดนตรีมีส่วนในการกำหนดเวลาในการจัดงานของเจ้าภาพ กล่าวคือ ช่วงเวลาที่ไม่มีคิวงานว่าง แต่เจ้าภาพต้องการจัดงาน เจ้าภาพก็มักจะยึดตามคิวที่ว่าจ้างวงดนตรีได้เป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นช่วงกลางวัน หรือกลางคืนก็ตาม

แผนภูมิที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). **มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำปี พุทธศักราช 2562**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- กীরติ เปาริสาร. (2560). การศึกษาโครงสร้างทำรำในพิธีกรรมบุญโกลมะมวดในเขตอีสานใต้. **รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ครั้งที่ 1 “นวัตกรรมสร้างสรรค์ ศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ไทยแลนด์ 4.0”**. มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- กীরติ เปาริสาร. (2561). การวิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างทำรำในพิธีกรรมบุญโกลมะมวดในเขตอีสานใต้. **วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์**, 5(1), 41-59.
- คุณวัฒน์ ดวงมณี, ธยาอุส ขอเจริญ, พระพรสวรรค์ ใจตรง และสุทัศน์ ประทุมแก้ว. (2561). การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2550). ดนตรีประกอบการรักษาโรคด้วยพิธีกรรม “เรือบมมะมวด” ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กรณีสืบศึกษาพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ. **รายงานการวิจัย**. สำนักงาน

- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2555). การแพทย์ทางเลือก : รูปแบบการสืบสานและพัฒนาดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรอम्मะมั่วด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในภาคอีสาน. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2563). สุขภาวะชุมชนในพิธีกรรมบำบัดโรค กับความมั่นคงทางวัฒนธรรมด้านสุขภาพบนพื้นฐานความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ. **วารสารงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 7(1), 64-86.
- เตชภณ ทองเต็ม, พัทธ์ชัย มีดี และจิรนนท์ แก้วมา. (2566). เรอम्मะมั่วด: คุณค่าทางนันทนาการ. **วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม**, 7(5), 181-198.
- ธีราภรณ์ นำทอง. (2551). เรอम्मะมั่วด : ทางเลือกในการจัดการสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา**. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- น้ำผึ้ง ท่าคอง. (2564). รำแม่ต: การสร้างพลเมืองเข้มแข็งในสังคมสมัยใหม่ผ่านมโนทัศน์ภูมิศาสตร์วัฒนธรรม. **วารสารพื้นที่โขง ชี มูล**, 7(1), 55-84.
- พระปลัดวีระชนม์ เขมวีโร, ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, มณฑิรา สะแกทอง, รังสิทิ วิหกเหิน และสงวนหล้าโพทนัน. (2560). คติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, 5(2), 123-132.
- พระครูปลัดเสกสรรค์ ธีรปัญญา, ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, และพระราชวิมลโมลี. (2564). ศึกษาอิทธิพลความเชื่อในการรักษาโรคด้วยพิธีกรรมโงลมะมั่วดของชาวไทยพุทธเชื้อสายเขมร อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์. **วารสารวณัฏของแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์**, 8(2), 75-86.
- พระมหาวีระ สุขแสง. (2550). มะมั่วด : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเขมรศึกษา**. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิมวไล ดีสม และสวภา เวชสุรักษ์. (2563). นาฏกรรมในพิธีกรรมบุญโงลมะมั่วดจังหวัดสุรินทร์. **วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)**, 10(1), 41-55.
- วรวิทย์ วราสินธ์ และเสาวภา พรสิริพงษ์. (2555). การเปลี่ยนผ่านบทบาทหน้าที่ดนตรีกันตรึม: จากดนตรีศักดิ์สิทธิ์สู่ดนตรีพาณิชย์. **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**, 31(1), 79-107.
- วาสนา แก้วหล้า. (2553). คุณค่าการแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์. **รายงานการวิจัย**. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ศิริกมล สายสร้อย. (2551). **เขมรในอรัญประเทศ**. สระแก้ว: โรงเรียนอรัญประเทศ.
- สุภณี ช่วยบุญชู และนงนุช สุนทรธนผล. (2559). เรอम्मะมั่วด: ดนตรีในพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์

จังหวัดสระแก้ว. การประชุมวิชาการระดับชาติ ศิลปกรรมวิชาการ ครั้งที่ 1.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุทิศ ทาหอม และสุนันท์ เสนารัตน์. (2561). การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา
ชุมชนท้องถิ่นอีสาน. วารสารนวมทองแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 5(1), 15-24.

Khairutdinova, D.F. (2015). Boosting Research Skills in Music Students by Means
of Staging Folklore Rituals. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 191(2),
383-386.

Jones, C., Baker, F., and Day, T. (2004). From healing rituals to music therapy:
bridging the cultural divide between therapist and young Sudanese
refugees. *The Arts in Psychotherapy*, 31(2), 89-100.

Nikolsky, A. and Benítez-Burraco, A. (2023). **The evolution of human music in
light of increased prosocial behavior: a new model.** *Physics of Life
Reviews*, <https://doi.org/10.1016/j.plrev.2023.11.016>